

Wadvogeltellingen in 1996/97

■ Viermaal waren de wadvogeltellers in het seizoen 1996/97 actief om de gehele Waddenzee binnenstebuiten te keren op de aanwezige watervogels. Eénmaal (januari) troffen zij daarbij een ijsvlakte aan, met slechts hier en daar nog grote vogelconcentraties. In de overige maanden werden er tot 1,2 miljoen watervogels geteld. In deze bijdrage een overzicht van de belangrijkste resultaten.

Integrale tellingen versus steekproeven

Op 17 augustus, 14 december, 11 januari en 22 februari werd de gehele Waddenzee integraal geteld. Integraal houdt in dit geval in dat iedere keer zo'n 90% van de telgebieden daadwerkelijk werd bezocht. Logistieke problemen en de grootte van het gebied zorgen ervoor dat soms het bereik van de tellers wordt beperkt. Zo bleek in januari dat een aantal van de onbewoonde platen, zoals Engelmanplaat en Rottumeroog, niet bereikbaar was vanwege ijsgang. De overige tellingen werden in het algemeen onder goede omstandigheden afgewerkt. Twee van de integrale tellingen (december en februari) hadden tot doel informatie te verzamelen in het kader van een onderzoek van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), naar de problematiek rond de draagkracht van de Waddenzee voor schelpdiereters als

Eidereend, Scholekster en Kanoetstrandloper. De overige tellingen vielen binnen het reguliere (internationale) telprogramma onder vlag van het *Joint Monitoring Programme on Migratory Birds in the Wadden Sea*, waarin SOVON namens het IKC Natuurbeheer participeert. Ten behoeve van dat programma wordt driemaal per jaar de hele Waddenzee van Den Helder tot Esbjerg in Denemarken bestreken. Dit type telling heeft tot doel gegevens te verzamelen over populatiegroottes en verspreiding. Voor het volgen van aantalsontwikkelingen worden de resultaten gebruikt van frequente (1-5x per maand) tellingen op een klein aantal geselecteerde plekken (in Nederland 13).

Grootste aantallen in augustus

Tabel 1 geeft voor de belangrijkste soorten een overzicht van de waargenomen aantallen (niet gecorrigeerd voor onvolledige dekking). Zowel qua

soortenrijkdom als aantallen springt augustus er met z'n ruim 1,2 miljoen vogels duidelijk uit. Naast grote aantallen van 'standaard'-talrijke soorten als Scholekster, Bonte Strandloper, Kanoet, Rosse Grutto en Wulp, waren het vooral doortrekkers als Bontbekplevier, Zilverplevier, Krombekstrandloper, Regenwulp, Tureluur en Zwarte Ruiter die in verhoudingsgewijs grote aantallen aanwezig waren. Daarnaast grote aantallen meeuwen en sterns en typische nazomergasten als Aalscholver. Van die laatste soort zijn de aantallen in het Wadengebied sterk toegenomen (inmiddels broeden ze er ook) en worden de grootste aantallen direct na het broedseizoen, in augustus en september, gezien. Ouders en hun jongen verlaten in die periode de kolonies en concentreren zich in goede voedselgebieden als het IJsselmeer en nu dus ook de Waddenzee. Vooral de westelijke Waddenzee herbergt enkele grote concentraties, zoals de kop van Texel, Den Oever en de Boschplaat op Terschelling (figuur 1).

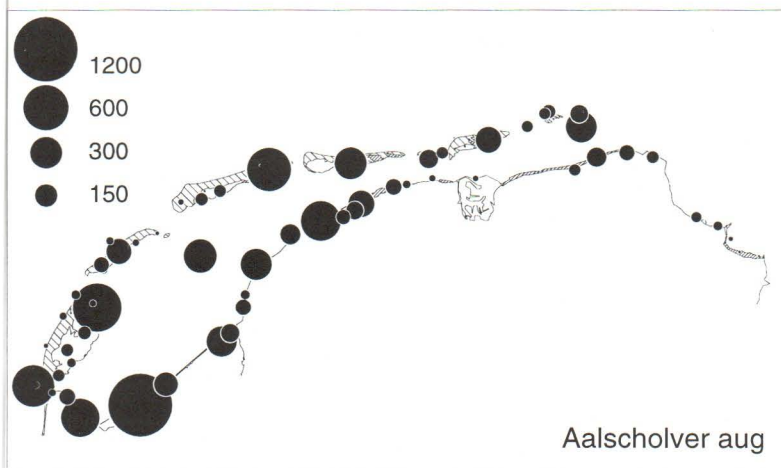
Tijdens de overige tellingen domineerden vooral de overwinteraars, naast Scholeksters, Kanoeten, Bonte Strandlopers en Wulp, vooral grote aantallen Brand- en Rotganzen, Bergeenden, Smienten, Wilde Eenden en Eidereenden. Let er overigens op dat

Tabel 1. Resultaten van de integrale wadvogeltellingen in de Nederlandse Waddenzee in 1996/97 (incl. Noordzeestranden) voor de belangrijkste soorten.

Soort	Aug	Dec	Jan	Feb	Soort	Aug	Dec	Jan	Feb
Aalscholver	8.101	542	70	424	Watersnip	323	522	6	14
Blauwe Reiger	165	96	47	32	Rosse Grutto	56.553	51.485	1.510	26.360
Brandgans	2	28.847	12	61.124	Regenwulp	736	1	0	0
Rotgans	40	22.923	8.187	31.449	Wulp	95.030	80.096	32.396	73.188
Bergeend	13.343	52.546	5.658	15.322	Zwarte Ruiter	4.726	14	0	8
Smient	168	60.616	42.065	28.273	Tureluur	25.163	6.321	364	2.510
Wintertaling	662	12.567	43	1.432	Groenpootruiter	8.332	1	0	0
Wilde Eend	15.051	37.969	15.767	14.323	Steenloper	2.057	1.271	1.407	395
Pijlstaart	32	7.251	54	1.367	Kokmeeuw	212.839	9.250	3.491	17.663
Toppereend	94	1.543	62.363 ⁽¹⁾	592	Stormmeeuw	116.389	24.465	31.393	26.918
Eidereend	48.794	23.133	111.697 ⁽¹⁾	19.454	Zilvermeeuw	116.506	40.071	14.186	72.195
Zwarte Zee-eend	133	72	21.990 ⁽¹⁾	18	Grote Mantelmeeuw	5.084	8.299	1.568	3.836
Scholekster	181.247	174.632	89.476	118.523	Grote Stern	5.406	0	0	0
Kluut	6.626	1.073	0	90	Visdief	9.769	0	0	0
Bontbekplevier	6.395	28	1	142	Noordse Stern	607	0	0	0
Strandplevier	58	4	0	0	Dwergstern	416	0	0	0
Goudplevier	18.140	13.727	146	7.165					
Zilverplevier	30.079	17.257	995	6.000	Strandleeuwerik	0	1.002	522	335
Kievit	6.276	4.131	3	6.336	Bonte Kraai	0	61	33	109
Kanoetstrandloper	50.194	116.823	1.771	82.235	Frater	0	3.936	3.637	295
Drieteenstrandloper	4.058	4.016	3.699	2.439	Sneeuwgors	0	1.476	1.785	942
Krombekstrandloper	956	0	0	0					
Bonte Strandloper	174.765	112.781	2.930	92.313	Totaal watervogels ⁽²⁾	1.256.377	929.224	465.337	718.618

(1) resultaten vliegtuigtelling RIKZ

(2) inclusief de soorten die niet in de tabel zijn opgenomen

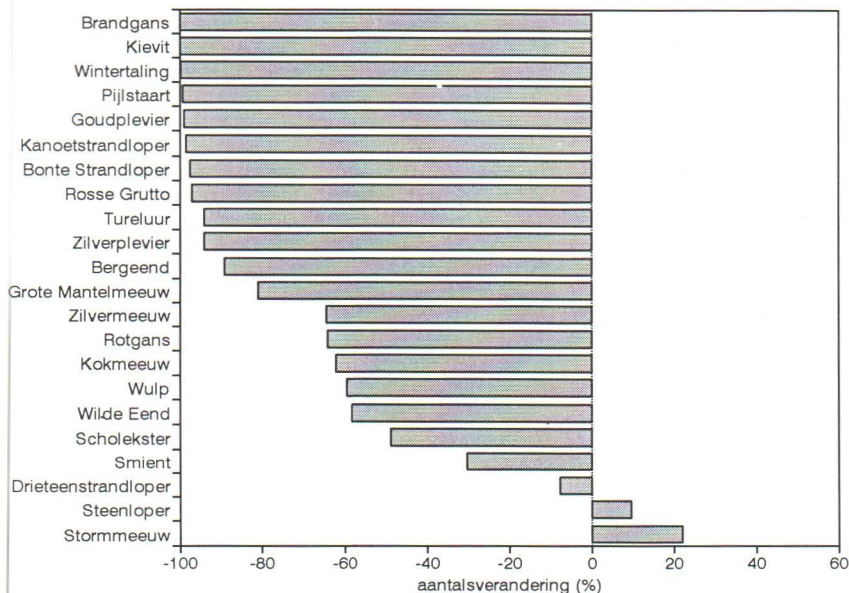
Figuur 1. Verspreiding van Aalscholver in de Nederlandse Waddenzee in augustus 1996.

bij de zee-eenden de resultaten van januari betrekking hebben op de integrale vliegtuigtelling van het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ) en dus hogere aantallen te zien geven dan de tellingen vanaf land in de overige maanden. Tijdens de wintertellingen werden verder de grootste aantallen van soorten als Strandleeuwrik, Frater en Sneeuwgors genoteerd (zie verderop).

Exodus in januari

Evenals in 1995/96 hadden we ook in 1996/97 te maken met winterse omstandigheden. Een korte maar hevige vorstperiode beheerste het weerbeeld van eind december tot half januari. Het grootste deel van de Nederlandse wateren, waaronder de Waddenzee en zelfs diverse Zeeuwse wateren (in 1995/96 vroom het in ZW-Nederland aanmerkelijk minder dan in de rest van het land) raakten be-

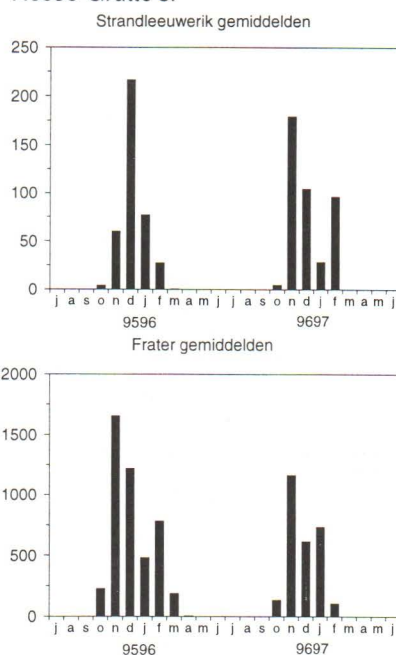
dekt met ijs, waardoor veel vogels het in ons land voor gezien hielden. Tijdens de telling half januari werden dan ook van veel soorten record-lage aantallen waargenomen, niet alleen bij de steltlopers (die door bevrozing van het wad en sterfte van veel bodemdieren geconfronteerd werden met een minimaal voedselaanbod), maar ook bij diverse soorten eenden en ganzen (kapotgevroren grasmat op de kwelder). Zo werden er maar 12 (!) Brandganzen geteld. Ook vorstgevoelige soorten als Kievit en Goudplevier verdwenen snel uit het gebied, evenals Wintertalingen en Pijlstaarten, Kanoeten, Bonte Strandlopers, Rosse Grutto's, Tureluurs, Zilverplevieren en Bergeenden (figuur 2). Wulp, Scholekster en Smient namen wel fors in aantal af, maar bleven in respectabele aantallen achter, vaak ook ver uit de kust op het ijs, buiten het zicht van de teller. Aantal-

Figuur 2. Aantalsveranderingen (%) voor een aantal soorten in de Nederlandse Waddenzee tussen half december 1996 en half januari 1997.

len van soorten die minder afhankelijk zijn van het wad, zoals Drieteenstrandloper en Steenloper, bleven vrijwel gelijk of namen zelfs iets toe. Opvallend waren ook de grote aantallen Stormmeeuwen, waarvan vooral op de Noordzeestranden grote groepen bivakkeerden.

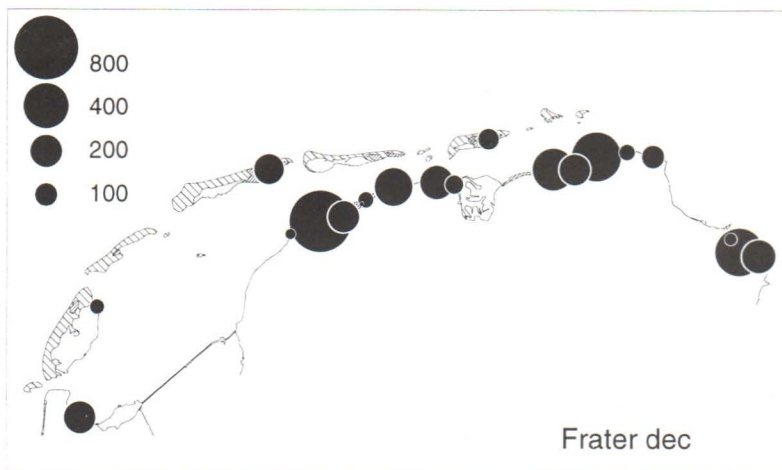
De uittocht was vergelijkbaar met die in de winter 1995/96, maar in tegenstelling tot die winter (die langer duurde en deels ook later in het seizoen plaatsvond), leek de sterfte bij veel soorten mee te vallen. Dit in tegenstelling tot het Deltagebied, waar veel meer slachtoffers vielen, vooral onder Scholekster, Zilverplevier, Bonte Strandloper en Tureluur. Bovendien vond ook hier veel wegtrek plaats, terwijl in 1995/96 van soorten als Bonte Strandloper, Rosse Grutto en Tureluur juist een influx plaatsvond. De wintersituatie in Nederland leidde in Engeland o.a. tot record-aantallen Rosse Grutto's.

Figuur 3. Gemiddeld seizoensvoorkomen van Strandleeuwrik (boven) en Frater (onder) langs de Fries-Groningse Waddenkust (steekproefgebieden Oude Biltpollen, Holwerd-oost en Noordpolder) in 1995/96 en 1996/97.

Strandleeuweriken en Fraters

Ze vormden altijd een wat sluimerend bestaan op de watervogelformulieren: typische kust-zangvogels als Strandleeuwrik, Sneeuwgors en Frater, en een groep roofvogels kenmerkend voor habitats in het Waddengebied, zoals Blauwe Kiekendief en Slechtvalk. Voor tellers zijn dit vaak de krenten in de pap van een dag wadvogels tellen. Bovendien wordt er -met uitzondering van gegevens uit het PTT en BSP project- voor een aantal van

Figuur 4. Verspreiding van *Frater* in de Nederlandse Waddenzee in december 1996.

deze soorten slechts summiere informatie verkregen over voorkomen en trends. Vanaf het komende seizoen staan ze dan ook standaard op de formulieren vermeld en wordt iedereen geacht ze mee te tellen. Dat de tellingen nuttige informatie opleveren moge blijken uit de resultaten voor Strandleeuwerik en *Frater*. Jochen Dierschke schatte in een recente uitwerking (rapport *Wadden Sea Ecosystem 4*) de winterpopulatie van deze soorten in de Nederlandse Waddenzee op 300-500 (Strandleeuwerik) en 2000 (*Frater*) individuen. Op grond van de tellingen in 1996/97 blijken deze aantallen vooral bij *Frater* (veel) groter te zijn. Verder wijzen de resultaten van de frequente steekproeftellingen er op dat bij beide soorten de grootste aantallen present zijn voor de midwinterperiode, in november en december

(figuur 3). Beide soorten worden vooral op de kwelders van het vaste land gezien (zie *Frater* in figuur 4). Vooral Strandleeuweriken verlaten al vroeg het Nederlandse Waddengebied, en verruilen dat waarschijnlijk voor het Duitse deel van de Waddenzee. Zowel bij Strandleeuwerik als *Frater* lijken de aantallen op langere termijn in veel gebieden te zijn afgenomen. Vooral in de laatste drie seizoenen worden er echter weer opvallend veel Strandleeuweriken in de Nederlandse Waddenzee opgemerkt, in het najaar van 1997 zelfs tot c. 1500 vogels (zie SOVON-Nieuws 11(1): 18), mogelijk een gevolg van verschuivingen binnen de Waddenzee (minder geschikte gebieden in Schleswig-Holstein) of een periode met goede broedresultaten.

Kees Koffijberg & Ben Koks

Vogels in Twente

Begin september verscheen het 240 pag. tellende boekje *Vogels in Twente*, onder redactie van Paul Knolle, Rudi Lanjouw en Rolf de By. Het mooi uitgevoerde boekje biedt een overzicht van alle in Twente waargenomen vogelsoorten en is, na de (veel minder uitgebreide) publicatie van Meijerink uit 1976, de eerste avifauna voor dit gebied. De beknopte soortbesprekingen worden regelmatig verlicht met grafieken van het seizoenspatroon van wat schaarsere soorten en met foto's en tekeningen. De algemene hoofdstukken gaan in op het landschap en de geschiedenis van het vogelonderzoek in Twente. Voorts worden vogelaars van elders via 15 gedetailleerd beschreven wandelingen op weg geholpen in de regio. Het boekje is uitgegeven door boekhandel Broekhuis, Hengelo, en kost in de handel f34,50.

VOGELBOEKEN

IVV

het **Internationale
Vogelboeken
Verzendhuis**

De specialist in
vogelboeken
met meer dan
1500 titels

De Oldhorst
Zuiderzeestraatweg 415
8091 PA Wezep

tel. 0525.631139
fax 0525.633123

Strandleeuwerik (Awie de Zwart)

INTERNATIONAAL TIJDSCHRIFT OVER PALEARCTISCHE VOGELS

**DUTCH
BIRDING**

- Artikelen in het Nederlands en Engels over morfologie, herkenning, voorkomen en verspreiding, trek en gedrag van Palearctische vogels
- Overzichten van recente waarnemingen van vogels in Nederland, België en elders in het Palearctische gebied, met bijzondere aandacht voor zeldzame en schaarse soorten
- Jaarverslag van waargenomen zeldzame vogels in Nederland
- Regelmatige bijdragen over Aziatisch-Pacifische vogels
- Veel prachtige kleurenfoto's en een zeer verzorgde uitvoering
- Verschijnt zes keer per jaar

Schrijf voor een gratis proefnummer naar:
Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam, Nederland
Abonnees van *Dutch Birding* kunnen 25% korting krijgen op een abonnement van *British Birds*